

UNIVERSITATEA *OVIDIUS* DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT: FILOLOGIE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**LUMI ALE POSIBILITĂȚILOR: PEISAJELE MARINE DIN PIESELE LUI
SHAKESPEARE**

Coordonator de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. Monica MATEI-CHESNOIU

Student-doctorand:

PAVEL ANA-MARIA (căs. IONESI)

CONSTANȚA

2023

CONȚINUTURI

Introducere generală: Lumi ale posibilităților sau lumi posibile?

Capitolul 1: Metafora, transformarea și peisajele marine din perioada modernității timpurii

1.1. Metaforele peisajelor marine

1.2. Practica ecocritică

1.3. Transformări geocritice

Capitolul 2. Epopeile antice și moderne ale mării din perioada modernității timpurii

2.1. Iona metamorfozat: Odissea lui Homer (1614)

2.2. Sirenele: *Descrierea hidrografică a lumii* (1595) de John Davis

2.3. Relatări adevărate despre balene

Capitolul 3. Naufragiații și marea

3.1. Corabia răsturnată de furtună: *Poveste de iarnă*

3.2. Fortuna și marea: *Pericle și Furtuna*

3.3. Dublu naufragiu: *A douăsprezecea noapte*

Capitolul 4. Corpurile dramatice și fluiditatea mării: Creaturile marine ale lui Shakespeare

4.1. Cleopatra ca sirenă în *Antoni și Cleopatra*

4.2. Clasificarea lui Caliban și a altor creaturi marine din *Furtuna*

4.3. Sirene și corpuri acvatice

Concluzii

Surse citate

REZUMAT

Peisajele marine sunt vederi extinse ale unei întinderi de mare, iar aceste reprezentări se regăsesc în artele vizuale, cum ar fi pictura (arta marină), în cinematografie, în teatru, precum și în ficțiunea literară, în special în romane, dar și în teatru. Această teză de doctorat examinează geocritic (Bertrand Westphal, Y-Fu Tuan, Doreen Massey, Robert T. Tally Jr.) și ecocritic (Cheryll Glotfelty, Greg Garrard, Andrew McMurry, Simon Estok), precum și din perspectiva științelor umaniste cu accente nautice (Bernhardt Klein, John Gillis, Steve Mentz, Dan Brayton), peisajele marine ale lui Shakespeare așa cum sunt reprezentate într-un corpus de douăsprezece piese shakespeariene (*Poveste de iarnă*, *Pericle*, *Furtuna*, *A douăsprezecea noapte*, *Visul unei nopți de vară*, *Comedia erorilor*, precum și *Hamlet*, *Antoniou și Cleopatra*, *Titus Andronicus*, *Neguțătorul din Veneția*, *Cymbeline* și *Regele Lear*). În plus, analiza se concentrează pe traduceri din perioada modernității timpurii ale textelor clasice, cum ar fi *Odissea* lui Homer (1614), precum și pe pamflete și relatări despre sirene și balene, exemplificate în *Descrierea hidrografică a lumii* (1595) de John Davis, anonimele *O relatare adevărată și o descriere exactă a unui monstru marin puternic sau a unei balene puternice* (1617) și *O relatare foarte stranie și adevărată despre un pește monstruos, care a apărut sub forma unei femei, de la brâu în sus*. (1604), precum și o relatare a unei expediții englezești în Virginia de către George Waymouth, intitulat *O relatare adevărată a celei mai reușite călătorii* (1605). Aceste texte oferă o parte din contextul literar și informațional contemporan despre mare, în raport cu care sunt structurate piesele lui Shakespeare.

Susțin afirmația conform căreia Shakespeare reprezintă peisajele marine, marea, epavele și creaturile marine (pești, balene, sirene, nimfe, Neptun, monștri marini) ca metafore care construiesc spații multiple, adesea contradictorii, de risc și posibilitate. În timp ce personajele umane se confruntă cu pericole existențiale pe mările periculoase și imprevizibile—care se soldează adesea cu naufragii—creaturile marine metaforice reprezentate în piesele lui Shakespeare sunt asociate cu emoțiile umane și, adesea, cu defectele individuale (seducție, lăcomie, invidie, lipsă de recunoștință, inconștiență, înșelăciune). Prin urmare, peisajele marine sunt medii naturale în raport cu care aceste trăsături umane sunt provocate, testate, expuse și transformate. Din acest motiv, reprezentările teatrale ale peisajelor marine deschid noi posibilități de explorare a sinelui.

Unde se încadrează Shakespeare în discuția literară despre peisajele marine și creaturile acvatice? Cum pot ecocritica și geocritica să folosească piesele lui Shakespeare pentru a dezvolta o analiză a peisajelor marine din perioada modernității timpurii? Pentru a răspunde la aceste întrebări, iau în considerare modul în care personajele și intrigile lui Shakespeare reflectă frecvența călătoriilor pe mare la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. Organizată în jurul a trei teme de opoziție principale—imaginile clasice și din perioada modernității timpurii ale mării și ale creaturilor sale, pericolele navigației pe mare (reprezentate de naufragii și naufragiați), masculinitatea și feminitatea în relație cu marea și creaturile marine—această teză nu încearcă doar să explice modul în care un termen al fiecărei metafore de opoziție guvernează omologul său. Mai degrabă, lucrarea mea de doctorat susține că peisajele marine din piesele lui Shakespeare sunt întotdeauna ambele în același timp, în sensul reprezentărilor metaforelor spațiale ale mării: mările și oceanele din comediile, tragediile și piesele romantice ale lui Shakespeare sunt deopotrivă sigure și periculoase, libere și constrânse, masculine și feminine, bogate și sterile, în curs de dezvoltare și reductive, creative și seducătoare. Reprezentările peisajelor marine din piesele lui Shakespeare sunt metafore expresive și elocvente, nu în ciuda, ci datorită caracterului lor esențial de reciprocitate, combinație și contradicție.

Peisajele marine ale lui Shakespeare apar ca spații de risc și autodeterminare, dar și ca spații ale posibilităților, în timp ce creaturile marine sunt adesea periculoase și ciudate, dar potrivite nevoilor oamenilor și stărilor lor psihologice în diferite momente ale acțiunii teatrale. Din cauza riscului fundamental pe care îl implică părăsirea țărmului și intrarea în marea întinsă, alegerea individuală și limitele acesteia trec în prim-plan, iar marea oferă metafore pentru experiența interioară în condiții extreme, precum și pentru modalitățile de a face față elementelor incontrolabile ale naturii. Adesea, marea literară a lui Shakespeare servește drept metaforă pentru o reprezentare interioară a personalității. Atunci când scriitorii englezi din perioada modernității timpurii evocă riscul, autodeterminarea și libertatea individuală în imagini și limbaj maritim, ei marchează aceste concepte ca făcând parte dintr-o lume elementară, guvernată de mări și oceane; aceste noțiuni sunt inerente și fundamentale pentru lumea fizică, pentru fiecare individ și pentru umanitate. Poveștile de dragoste ale lui Shakespeare înfățișează marea ca pe o masă aparent nesfârșită care separă familia, inspiră acțiunea, vindecă traumele psihologice și, în cele din urmă, transformă trupul și sufletul. Astfel, peisajele marine ale lui Shakespeare dezvăluie lumi cu posibilități infinite.

Primul capitol, intitulat „Metafora, transformarea și peisajele marine moderne timpurii” (1), stabilește cadrul metodologic și argumentul general al prezentei teze de doctorat. Pe lângă prezentarea literaturii critice și a temei mării ca fiind un concept crucial în studiile de științe umaniste cu elemente nautice, capitolul explică modul în care analiza atentă a textului este informată de teoriile ecocritice și geocritice pentru a dezvălui reprezentările metaforice ale peisajelor marine în dramaturgia lui Shakespeare. Primul subcapitol al capitolului 1, intitulat „Metaforele peisajelor marine” (1.1), definește conceptul de peisaj marin și arată diferitele utilizări ale metaforei mării în literatura critică. Al doilea subcapitol al capitolului 1, intitulat „Practica ecocritică” (1.2), definește principiile de bază ale ecocriticii și explică importanța analizării textelor literare prin prisma naturii și a mediului, în special din perspectiva științelor umaniste cu accente nautice, care dezbat semnificațiile oceanelor și mărilor în practica ecocritică. În cele din urmă, cel de-al treilea subcapitol al capitolului 1, intitulat „Transformări geocritice” (1.3), prezintă distincțiile dintre spațiu și loc în geocritică și în studiile literare spațiale, precum și interacțiunile dintre spațiu și loc în drama lui Shakespeare. Ceea ce aduce nou această teză din punct de vedere al abordării metodologice este o combinație între aceste două metodologii critice (ecocritica și geocritica), întrucât argumentez că reprezentările lui Shakespeare privind peisajele marine, epavele și creaturile marine (pești, balene, sirene, nimfe, Neptun, monștri marini) sunt redată dramaturgic ca metafore nautice/ecocritice care reconstruiesc spații multiple și contradictorii de risc și posibilitate.

Deoarece reprezentările literare ale mării din perioada modernității timpurii sunt influențate de metaforele marine antice, cel de-al doilea capitol, intitulat „Epopaile antice și moderne ale mării din perioada modernității timpurii” (2), dezbate modul în care această dinamică se manifestă în traduceri din perioada modernității timpurii ale literaturii antice (*Odiseea* lui Homer) și cum se reflectă în broșurile și jurnalele de călătorie despre mare și creaturile sale din secolul al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. În subcapitolul intitulat „Iona metamorfozat: *Odiseea* lui Homer (1614)” (2.1), susțin că marea este interpretată atât ca prieten, cât și ca dușman în textele antice, dar traducerea din 1614 a *Odiseei* de către George Chapman asociază în mod special marea cu mentalitatea exploratorului, întrucât Ulise și fiul său Telemah înving primejdiile în căutarea de noi țărmuri. În timp ce povestea biblică a lui Iona înghițit de valuri sugerează rezistența umană în fața adversităților sortii, Ulise este transformat în eroul care reușește să învingă natura prin dominație rațională. Acest lucru este dezvăluit în special în epistola tip dedicație din

traducerea lui Chapman a *Odiszeii*, în care traducătorul îl identifică pe Ulise ca fiind primul explorator al umanității și extrapolează ideea succesului uman asupra naturii ca fiind o faptă remarcabilă în antichitate și de la începutul epocii moderne.

Cel de-al doilea subcapitol al capitolului 2, intitulat „Sirenele: *Descrierea hidrografică a lumii* (1595) de John Davis” (2.2), examinează înregistrarea a trei călătorii elisabetane ale lui John Davis, menite să găsească culoarul de trecere de nord-vest spre China, pentru a arăta că aceste creaturi marine și vasta întindere înghețată a mării nordice sunt văzute ca fiind ușor de îmblânzit și accesibile de către exploratorii din perioada modernității timpurii, care îndrăznesc să se aventureze în aceste locuri îndepărtate. Natura, reprezentată de bogățiile mărilor, coastele, fluxurile și refluxurile mareelor, adâncurile și creaturile marine, apare, de-a lungul acestor călătorii, și este prezentată ca deschizând noi posibilități pentru navigatori. Chiar dacă cele trei călătorii ale lui John Davis s-au încheiat cu o evidentă înfrângere (întrucât exploratorii nu au descoperit culoarul de trecere de nord-vest prin Canada spre China, ci doar insulele și golfurile din Groenlanda), narațiunea este transfigurată de ideea de speranță și de gândul pragmatic că, prin eforturi constante, rezistența umană poate învinge forțele puternice ale naturii, reprezentate de frigul extrem, țărmurile înghețate și privarea de resurse alimentare. Prin urmare, marea întinsă poate fi învinsă prin rezistența la forțele naturii potrivnice.

Cel de-al treilea subcapitol al capitolului 2, intitulat „Relatări adevărate despre balene” (2.3), examinează o broșură publicată anonim, intitulată *O relatare adevărată și o descriere exactă a unui monstru marin puternic sau a unei balene puternice* (1617), precum și dovezile maritime de reperare a unor balene vii pe coasta Virginiei, în regiunea Maine, consemnate în *O relatare adevărată a celei mai reușite călătorii întreprinse în anul curent 1605* de căpitanul George Waymouth (1605), scrisă de James Rosier. În aceste narațiuni din perioada modernității timpurii despre mare și creaturile sale, vastitatea peisajelor marine este impresionantă, însă exploratorii încearcă să îi îmblânzească adâncurile și să îi învingă creaturile periculoase. Creaturile marine vii care sălășluiesc în aceste lumi nou descoperite sunt utile ca hrană (cum ar fi codul, somonul, capelinul, eglefinul, păsările de mare); dacă sunt însă uriașe și periculoase (cum ar fi balena eșuată), aceste creaturi marine sunt pasive, incapabile să facă rău oamenilor, deoarece sunt moarte. Pe de altă parte, balenele vii zărite de exploratorii englezi în largul coastelor Groenlandei sau ale Virginiei sunt mai degrabă semne ale bogățiilor mării decât monștrii înfricoșători ai adâncurilor.

În acest fel, relatările din perioada modernității timpurii ale călătoriilor peste ocean sunt povești de succes ale explorării, menite să încurajeze alți călători să încerce să învingă vicisitudinile mării.

În piesele lui Shakespeare, peisajele marine sunt locuri de primejdii și provocări, de neliniște și speranță, dar și lumi ce dezvăluie posibilități nebănuite. Cel de-al treilea capitol al tezei mele de doctorat, intitulat „Naufragiații și marea” (3), examinează figurile teatrale ale naufragiaților, cum ar fi Perdita din *Poveste de iarnă*; Prospero și Miranda ca naufragiați pe insula lor în *Furtuna*; nașterea Marinei pe mare în *Pericle* și aruncarea Thaisei într-un sicriu pe mare; precum și naufragiul Violei și al lui Sebastian pe coasta Iliriei în *A douăsprezecea noapte*. Acești naufragiați dramatici suferă o mare schimbare de-a lungul acțiunii piesei, în timp ce dau dovadă de putere și rezistență, care se nasc din vulnerabilitate și pierdere. Chiar dacă personajele feminine naufragiate social sunt străine de țărmurile marine pe care le ating (cum ar fi Viola în Iliria, Thaisa în Efes, Marina în bordelul din Mytilene, Perdita pe țărmul mării din Boemia sau Miranda pe insula pustie), ele depășesc pericolele și își descoperă identitatea prin acest episod care le pune viața în pericol. Bărbații naufragiați (precum Pericle, Leontes, Antigonus, Sebastian, Caliban, grupul napolitan și, de asemenea, Prospero) sunt la fel de rezistenți, dar înfrângerea lor în fața obstacolelor naturale ale mării (reprezentate de soartă) seamănă mai degrabă cu o poveste romantică relatată de mai multe ori, ceea ce sugerează metateatralitate.

Primul subcapitol al capitolului 3, intitulat „Corabia răsturnată de furtună: *Poveste de iarnă*” (3.1), examinează naufragiații sociali și psihologici din piesa romantică a lui Shakespeare pentru a demonstra că personajele sunt atât naufragiați, supraviețuitori ai naufragiilor pe mările vieții, cât și navigatori iscusiți pe aceste mări, atunci când sunt ghidați de rațiune în a-și învinge patimile. Leontes este un naufragiat pierdut în mările propriilor emoții în Sicilia, dar reușește să găsească un oarecare echilibru doar atunci când își stăpânește pornirile de gelozie și suspiciune. Polixenes este regele Boemiei, dar este un naufragiat pe malul mării sale anacronice atâta timp cât este dominat de sentimentele de neîncredere și inadaptare socială, pentru că nu poate accepta căsătoria fiului său cu o păstoriță. Antigonus moare în mod tragic pe coasta mării din Boemia (mâncat de un urs), dar destinul său dramatic are rolul de a impulsiona acțiunea. Cleomenes și Dion călătoresc peste mări spre insula Delphos, deci sunt catalizatori ai intrigii. Hermione pare doar o naufragiată socială, crezută ulterior moartă, dar care își recapătă statutul regal printr-o uimitoare lovitură de teatru. Perdita pare doar o naufragiată socială și un copil naufragiat la propriu, aruncat pe coasta aridă, dar inexistentă, a Boemiei, dar în cele din urmă își recapătă statutul de

prințesă prin înfrângerea forțelor separatoare ale mării. Toate personajele din *Poveste de iarnă* sunt naufragiați metaforici/teatrali, deoarece coordonatele spațiale ale piesei sunt iluzorii. Mările din această piesă sunt atât mări imagine din punct de vedere geografic (ca în cazul coastelor marine fictive ale Boemiei), cât și mări metaforice ale emoțiilor, care dezvăluie identitatea personajelor.

Al doilea subcapitol al capitolului 3, intitulat „Fortuna și marea: *Pericle* și *Furtuna*” (3.2), analizează furtunile și naufragiile din cele două opere romantice ca simboluri ale norocului (Fortuna), precum și modul în care metaforele marine sunt forțe puternice care domină spațiile dramatice ale acestor piese. *Pericle* de Shakespeare și Wilkins prezintă două furtuni marine și un naufragiu, în timp ce *Furtuna* este dominată de metafora naufragiului magic, care stabilește acțiunea teatrală. Ca și în poveștile clasice despre mare, precum *Odiseea*, furtunile marine metaforice dramatizează schimbările aduse de destin. Totuși, această schimbare este una metateatrală, deoarece transformările aduse de mare nu sunt reale, ci iluzorii, însuflețite de puterea limbajului în teatru. În *Pericle*, furtunile marine sunt descrise prin mijlocirea lui Gower (corul acțiunii), în timp ce în *Furtuna* naufragiul este rezultatul acțiunii manipulatorie a lui Prospero și stă la baza metateatralității piesei. În ambele piese, însă, naufragiile metaforice sunt căi spre cunoașterea de sine, astfel încât condiția de naufragiat este atât reală, cât și metaforică.

Al treilea subcapitol din capitolul trei, intitulat „Dublu naufragiu: *A douăsprezecea noapte*” (3.3), examinează naufragiul dublu și simetric din comedia romantică a lui Shakespeare pentru a arăta că naufragiul este văzut atât ca o experiență tragică și traumatică (care îi separă pe fratele și sora gemeni și prezice dezastrul familiei), cât și ca o experiență formativă pentru toate personajele care interacționează cu acești gemeni identici. Marea reprezintă un agent al destinului, întruchipat de figurile celor doi căpitani de corabie care îi salvează pe Viola și Sebastian, și al căror rol este de a duce mai departe intriga identității false. Viola este o naufragiată socială pe țărmul necunoscut al Iliriei, așa că este forțată să își asume o identitate falsă androgină ca pajul Cesario, ceea ce o expune la false interacțiuni sociale. Sebastian este, de asemenea, un naufragiat social în lumea din Iliria, forțat să își ascundă identitatea, la fel ca și căpitanul de corabie (Antonio) care îl salvează. Chiar și Orsino și Olivia sunt naufragiați în mările propriilor emoții; Orsino crede că are o relație romantică cu Olivia, iar dragostea lui este la fel de adâncă ca marea, pe care crede că o potolește cu sunetele unei muzici plăcute; în timp ce Olivia este copleșită de valurile propriului ei răsfăț, fiind astfel vulnerabilă să cadă pradă unor emoții false, cum ar fi aceea de a se îndrăgosti de o femeie deghizată în bărbat. Grupul comic reprezentat de Maria, Sir Toby și Sir Andrew sunt,

fiecare în felul său, naufragiați sociali în lumea Iliriei, întrucât nu-și recunosc propriile sentimente. Malvolio este și va rămâne un naufragiat la marginea societății din Iliria pentru că se ghidează după o imagine falsă despre sine. Cele mai multe dintre aceste personaje descoperă compasiunea și dragostea umană prin intermediul încercărilor de pe mare, evitând astfel egoismul și egocentrismul.

Cel de-al patrulea capitol al prezentei teze de doctorat, intitulat „Corpurile dramatice și fluiditatea mării: Creaturile marine ale lui Shakespeare” (4), examinează reprezentările shakespeariene ale creaturilor marine—zei ai mării, sirene, nimfe, monștri marini, Neptun—în piese precum *Antoniou și Cleopatra*, *Furtuna*, *Visul unei nopți de vară*, *Hamlet*, *Comedia erorilor*, *Regele Lear*, *Cymbeline* și *Neguțătorul din Veneția*. Aceste noțiuni despre creaturile marine sunt influențate de un discurs specific perioadei despre monstruozitatea marină ca fiind specifică creaturilor marine, cu accent pe hibridizare și pe depășirea categoriilor. Peisajele marine teatrale ale lui Shakespeare abundă în imagini cu creaturi marine—sirene, nimfe, pești ciudați, zei ai mării—dar relevanța lor este teatrală și metaforică, legată atât de discursul social, cât și de lumea naturală. În timp ce aceste creaturi marine mai mici (cum ar fi diverse specii de pești sau scoici), sau cele mari (cum ar fi balenele și monștrii marini), precum și zeii imaginari și nimfele sunt preluate din mitologia clasică greacă și romană, creaturile marine ale lui Shakespeare au roluri dinamice în armonia pieselor respective, în raport cu semnificațiile spațiale legate de o anumită scenă. Sirenele sunt atât seducătoare, cât și periculoase, fiind creaturi imaginare și reprezentări culturale în același timp.

Primul subcapitol al capitolului 4, intitulat „Cleopatra ca sirenă în *Antoniou și Cleopatra*” (4.1), dezbate imaginea sirenei ca ființă marină în cultura engleză din perioada modernității timpurii pentru a demonstra că sirenele teatrale ale lui Shakespeare (cum ar fi Cleopatra sau Ofelia) sunt reprezentări culturale care sugerează metateatralitatea. Sirenele din aceste piese sunt interpretate ca texte teatrale, astfel încât ele sunt doar pericole potențiale pentru lumea socială; ele sunt creaturi marine imaginare care fac parte integrantă din lumea naturală adversă, dar natura lor reală este legată de capacitatea feminină de acțiune și de puterea imaginației de a crea noi forme de exprimare. Din acest motiv, sirenele sunt asociate cu capacitatea teatrului de a evoca iluzii mitice în mințile spectatorilor, la fel ca și narațiunea lui Enobarbus despre seducerea lui Marc Antoniu de către Cleopatra, prin reprezentarea indirectă/metaforică a acesteia ca sirenă pe barja din aur de pe râul Cydnus. Chiar dacă Cleopatra însăși nu este reprezentată ca sirenă (ci ca zeița

Venus), însoțitoarele ei sunt asociate cu sirenele și, ca atare, se dezvăluie potențialul lor de seducție periculos. Cu toate acestea, este vorba de o narațiune, o poveste spusă de Enobarbus în fața unui public masculin, astfel încât metafora sirenei dobândește dimensiuni metateatrale, accentuate de natura histrionică a Cleopatrei.

Cel de-al doilea subcapitol al capitolului 4, intitulat „Clasificarea lui Caliban și a altor creaturi marine din *Furtuna*” (4.2), examinează personajul Caliban ca monstru marin (un pește sau o creatură acvatică), după cum este descris de Stephano, Trinculo și Antonio. Subcapitolul trece în revistă teoriile critice care îl consideră pe Caliban o figură a colonialismului, a nativilor din Lumea Nouă, a animalității versus civilizație și a vrăjitoriei și sexualității, demonstrând că este dificil (și aproape imposibil) să clasificăm reprezentarea dramatică a lui Caliban ca fiind un pește și o creatură marină anormală. Chiar dacă mai multe personaje din piesă îl văd ca pește, monstru, sclav și ființă diformă, acestea sunt iluzii metateatrale generate de minți supuse la o presiune psihologică extremă. Susțin că această calitate de creatură marină a lui Caliban este rezultatul naturii sale teatrale, deoarece este reprezentat ca atare de personaje care se află sub influența alcoolului (precum Stephano și Trinculo) sau sub influența magiei lui Prospero (precum Antonio). Prin urmare, Caliban este o creatură marină mixtă cu care publicul poate simpatiza, dar prezența sa incongruentă și artificială este asociată cu natura hiperbolică a teatrului.

Al treilea subcapitol din capitolul 4, intitulat „Sirene și corpuri acvatice” (4. 3), examinează creaturi marine, precum nimfele (simboluri ale castității), zeul marin Neptun (simbolizând artificialitatea poeziei față de lumea naturală), sau balenele și peștii care populează marea, și chiar monștrii marini, pentru a arăta că aceste metafore semnaleză puterea transformatoare a teatrului, în *Hamlet*, *Visul unei nopți de vară*, *Cymbeline*, *Regele Lear* și *Neguțătorul din Veneția*. La fel ca marea și creaturile sale, teatrul desfășoară o lume a posibilităților în mod creativ. Peisajele marine care se nasc din aceste lumi poetice sunt la fel de puternice ca și priveliștile reale ale mării, cu diferența că nu sunt amenințătoare, dar pot evoca imagini ale pericolului, ale puterii naturii, ale destinului, ale sentimentelor (iubire, ură), precum și evenimente umane esențiale, cum ar fi moartea, căsătoria și reîntregirea familiei. Ofelia este asociată cu o sirenă în descrierea făcută de Gertrude despre moartea Ofeliei provocată de apă, iar Hamlet o numește nimfă, sugerând că este schimbătoare și inconstantă, ca și apa, și un agent al emoțiilor, al farmecului și al trădării. Neptun este invocat de Horatio într-un context metateatral, când se referă la un eveniment istoric din vremea lui Iulius Cezar, care este tragedia politică anterioară a lui Shakespeare. Neptun este

menționat de Regele Actor în *Hamlet*, într-un alt context metateatral. Neptun simbolizează marea și persuasiunea retorică în *Visul unei nopți de vară*, la fel ca și referirea la Helena ca nimfă. Monștrii marini din *Cymbeline* sunt asociați cu ficțiunile imaginare despre monștrii din adâncuri, în contrast cu realitatea socială de la curte. În *Regele Lear*, monștrii marini sunt asociați cu lipsa recunoștinței. În *Neguțătorul din Veneția*, Portia asociază monstrul marin cu o poveste antică despre Troia, sugerând astfel puterea discursului de a crea ficțiuni.

Reprezentările lui Shakespeare despre peisajele marine și creaturile marine sunt legate de natura discursului teatral și de strategiile sale de creare a ficțiunii. Fie că aceste creaturi sunt: sirene și nimfe, sugerând farmecul și feminitatea; zeul marin Neptun, sugerând puterea și fertilitatea mării; balene și pești, indicând fertilitatea și lăcomia imaginară a mării; și monștrii marini, evocând lipsa recunoștinței și potențialul dezastru metaforic, toate aceste creaturi marine indică puterea poetică a schimbării în mare sau transformării mării, adusă de discursul metaforic din teatru. Întruchiparea teatrală, prin intermediul metaforelor, recreează lumea naturală în moduri diferite și paradoxale, deoarece peisajele marine sunt atât reale, cât și imaginare. Ele sunt reale pentru că evocă dramatismul și evenimentele pline de pericole care au loc pe mare, dar sunt imaginare pentru că aceste metafore sunt implementate prin intermediul limbajului în teatru. Cu toate acestea, ele au puterea de schimbare în mare și metamorfozare a mării, deoarece evocă, în mintea publicului, emoții asociate cu diferite întâmplări care au loc pe mare: frică, suferință, pierdere, dar și speranță, compasiune și bucuria reunirii familiei. Puterea elementară a acestor emoții—exprimată prin limbajul teatral—creează asemenea furtuni în mințile spectatorilor, încât monștrii marini par aproape reali, fără a uita niciodată că sunt produse imaginare ale lumii teatrale.

Concluzii

În procesul de modelare și rememorare a sinelui prin experiențe de navigație—în antichitate și în perioada modernității timpurii—marea a reprezentat un imens potențial de modelare a identității. Epopeile antice—cum ar fi *Odissea*—prezintă peisajele marine fictive ale călătoriilor lui Ulise ca fiind deopotrivă pline de evenimente și deterministe, pline de acțiune și determinate în mod decisiv de forțe guvernate din afara puterii umane. În timp ce marea și creaturile sale—precum și locurile terestre legate de mare (peștera lui Calypso de pe insula sa, Ogygia și peștera lui Polifem pe insula sa) și elementele din natură (haosul, pământul, aerul, focul, vânturile, furtunile)—sunt privite din perspectiva fiecărui narator, există, de asemenea, o percepție

generală a mării și a creaturilor sale ca fiind impregnate de trăsături umane. De la zeii mai presus de oameni și zeii mării (Neptun/ Poseidon, Amfitrite, Oceanus, Phorcys, Jupiter, Aurora, Pallas Athena, Hefaistos, Atlas), nimfe (Calypso, Ino, Arete, Thoosa) și sirene, până la monștrii marini subumani (Scylla și Charybdis), balene, lei de mare, delfini, rechini și monștri de uscat cu strămoși marini (ciclopul Polifem, Proteus pe insula sa Pharos), existența acestor creaturi este mediată de mortalitatea lui Ulise și de aspirația sa prea umană de a ajunge la locul de acasă.

Acest lucru se datorează faptului că peisajele marine din *Odiseea* lui Homer reprezintă atât oceanul ancestral al lumii, cât și mintea umană, cu speranțele, aspirațiile, temerile și incertitudinile sale. Intervenția umană face parte din natură în traducerea engleză din perioada modernității timpurii a *Odiseei* lui Homer, realizată de George Chapman, iar mediul natural nu este văzut ca fiind ostil, ci prietenos și deschis cuceririi, în concordanță cu aspirația politică imperială din vremea lui Iacob I. Atunci când navigatorii sunt animați de spiritul finalității, ei sunt capabili să supună mediul marin sălbatic, la fel ca exploratorii din secolul al XVI-lea. Fie că este vorba de marea agitată sau de elemente naturale nefavorabile (vânt, furtună, potop), natura și peisajele marine definesc interioritatea umană. Peisajele marine din literatura antică sunt locuri provocatoare, în care mintea se confruntă cu pericole exterioare și interioare pentru a da dovadă de rezistență și flexibilitate. Pe de altă parte, traducerea din perioada modernității timpurii a epopeii antice răspunde aspirațiilor Angliei de a forma un nou imperiu în Lumea Nouă de peste ocean.

Într-o manieră asemănătoare, jurnalul de călătorie (*Descrierea hidrografică a lumii* de John Davis) și relatarea anonimă despre o balenă (*O relatare adevărată și o descriere exactă a unui monstru marin puternic sau a unei balene puternice*), precum și jurnalul de călătorie al lui George Waymouth despre ținutul încă necunoscut al Virginiei (*O relatare adevărată a celei mai reușite călătorii*) sunt relatări realiste care dezbat aspirațiile exploratorilor din perioada modernității timpurii. Numele vasului, *The Mermaid* (Sirena), folosit în încercările eșuate de a găsi un culoar nord-vestic spre Lumea Nouă; zărirea unei balene pe coasta galeză; sau marea, râurile și peștii din America (văzută ca o sălbăcie ușor de îmblânzit) sunt tot atâtea exemple de încercări ale exploratorilor de a învinge puterile mării. Întrucât acestea sunt relatări non-ficționale ale unor reperări sau călătorii din viața reală, așteptările cititorilor cu privire la peisajele marine imaginare sau metaforice sunt limitate. Cu toate acestea, aceste relatări creează o imagine a mării și a creaturilor sale (în principal pești, păsări marine și mamifere marine) care este deopotrivă familiară și străină, dar și periculoasă pentru călătorul englez.

Influențat de reprezentările antice ale mării și de relatările, broșurile și jurnalele de călătorie ale timpului său, Shakespeare conturează reprezentări dramatice ale peisajelor marine și ale creaturilor marine care înfățișează aceste spații ca fiind atât periculoase, cât și provocatoare. Aceste spații sunt văzute ca medii naturale care pot fi domesticite prin efortul uman. În plus, materialitatea teatrului creează posibilitatea de a sugera emoții puternice prin intermediul metaforelor marine, ceea ce demonstrează atât dramatismul, cât și liminalitatea. Astfel, Shakespeare creează o dramatizare ecologică imersivă și cuprinzătoare a oceanelor lumii prin reprezentări metaforice ale peisajelor marine și ale creaturilor marine ca aparținând unei lumi a posibilităților teatrale. Peisajele marine ale lui Shakespeare sunt deopotrivă incerte și eliberatoare, nocive și terapeutice, provocatoare și blânde. Creaturile marine sunt manifestări ale propriului lor caracter teatral, în sensul că piesele fac aluzie la sirene, pești, monștri marini sau corpuri acvatice hibride, dar ele sunt reprezentate în capacitatea lor teatrală, ca metafore ale emoțiilor și acțiunilor umane, precum seducția, frica, ingratitudinea, lăcomia, animalitatea și disperarea. Peisajele marine și creaturile marine sunt plasate în continuumul spațio-temporal al cadrului dramatic, care este atât universal recognoscibil, cât și specific fiecărei piese sau fiecărui personaj în parte. Deși niciun peisaj marin sau creatură marină reprezentată în piesele lui Shakespeare nu simbolizează trăsături umane sau sociologice definitive, care pot fi modificate (sau nu), există o trăsătură comună aparținând metaforelor marine ca agenți ai schimbării.

Naufragiații și naufragiile lor, reprezentări exterioare ale efectelor nocive ale pericolelor mării asupra subiecților umani, sunt reprezentate în piesele lui Shakespeare analizate (*A douăsprezecea noapte*, *Poveste de iarnă*, *Pericle* și *Furtuna*) ca fiind dramatizări ale unor personaje conflictuale, modelate de experiențele lor formative. Atunci când sunt împinși la limita rezistenței lor psihologice, prin situațiile marine extreme cu care sunt forțați să se confrunte, naufragiații din piesele lui Shakespeare au alternativa disimulării metateatrale (deghizare, identitate falsă, salvare miraculoasă și chiar o furtună magică, ca în *Furtuna*) pentru a întruchipa în mod dramatic condiția lor liminală de naufragiați metaforici și sociali. Personajele feminine, cum ar fi Viola, Perdita, Marina și Miranda, sunt creaturi marine emblematice și fluide, care acceptă contradicția și caracterul mutabil. Cu toate acestea, fiecare dintre ele abordează poziția de naufragiat într-o manieră specifică, oarecum similară cu asocierea metaforică tradițională a feminității și a mării, proliferată în toate discursurile literare.

Alte creaturi marine (Cleopatra ca sirenă) și corpuri acvatice (nimfe, Neptun, monștri marini) din piesele lui Shakespeare (*Antoniou și Cleopatra*, *Visul unei nopți de vară*, *Hamlet*, *Comedia erorilor*, *Regele Lear* și *Cymbeline*) dezvăluie un discurs metateatral al monstruoziității marine, cu accent pe hibridizare și depășirea categoriilor. Asocierea din perioada modernității timpurii a imaginii apei cu fluiditatea și posibilitatea primește o nouă dimensiune metateatrală în aceste piese, deoarece zeităților și creaturilor marine li se atribuie un rol dinamic în peisajele marine dramatice ale lui Shakespeare. Sirenele feminine seduc, zeii masculi ai mării și monștrii marini sunt agresivi din punct de vedere sexual și rapace, dar sunt, totodată, asociați cu riturile de fertilitate. Alte dramatizări ale corpurilor acvatice (nimfe, Neptun, monștri marini) sunt metafore acvatice prin care Shakespeare reprezintă transformările naturii umane prin intermediul teatrului. Astfel, metaforele tradiționale antice și din perioada modernității timpurii ale creaturilor marine primesc o dimensiune metateatrală prin intermediul schimbărilor marine operate de dinamismul teatrului asupra acestor noțiuni. În timp ce în reprezentările metaforice antice și din perioada modernității timpurii ale creaturilor marine aceste ființe acvatice sunt surghiunite în mările liminale de la marginea lumii locuibile, în teatrul lui Shakespeare aceste creaturi sunt ființe sociale integrate în lumea plină de semnificații a teatrului.

Prin urmare, peisajele marine ale lui Shakespeare sunt multiple spații/locuri de pericol și autodeterminare, definite atât ca spații fizice vaste, care provoacă mintea omului la meditație și explorare, cât și ca locuri delimitate de recunoașterea și memoria umană. Fiecare spațiu/loc suferă o schimbare marină, în funcție de desfășurarea acțiunii piesei. Toate aceste transformări sunt provocate de marea ce înconjoară decorul tuturor pieselor discutate, astfel că marea nu este doar un fundal pentru decorul piesei respective, ci și un catalizator al acțiunii. Pe lângă faptul că nu sunt doar metafore ale acțiunilor sau emoțiilor umane, peisajele marine și creaturile marine din piesele lui Shakespeare discutate generează dezbateri și sunt promotori provocatori de contradicții și schimbări prin intermediul teatrului.

SURSE CITATE (selectie)

Surse primare

Anonymous. *A True Report and Exact Description of a Mighty Sea-Monster or Whale, cast vpon Langar-shore ouer against Harwich in Essex, this present moneth of Februarie 1617. With a briefe touch of some other strange precedent and present occurents*. London: H. Holland, 1617. STC 20892.

———. *A most strange and true report of a monstrous Fish, who appeared in the forme of a Woman, from her waist vpwards*. London: for W.B, 1604. STC 11501.5. *Early English Books Online*.

Davis, John. *The worldes hydrographical discription. Wherein is proued not onely by auctoritie of writers, but also by late experience of trauellers and reasons of substantiall probabilitie that the worlde in all his zones clymats and places, is habitable and inhabited, and the seas likewise vniuersally nauigable*. London: Thomas Dawson, 1595. STC 6372.

Homer. *Homer's Odysseys*. Translated according to ye Greeke by. Geo: Chapman. London: Rich: Field, for Nathaniell Butler, 1615. STC 13637. *Early English Books Online*.

Montaigne, Michel de. *The essayes or morall, politike and millitarie discourses of Lo: Michaell de Montaigne*. Translated by John Florio. London: Val. Sims for Edward Blount, 1603. 18041. *Early English Books Online*.

Plutarch. *The liues of the noble Grecians and Romaines, compared together by that graue learned philosopher and historiographer, Plutarke of Chæronea*. Translated by Thomas North. London: Richard Field for George Bishop, 1603. STC 20068a. *Early English Books Online*.

Topsell, Edward. *The historie of serpents. Or, The second booke of liuing creatures*. London: William Jaggard, 1608. STC 24124.

Shakespeare, William. *A Midsummer Night's Dream*. Edited by Harold F. Brooks. The Arden Shakespeare. 7th ed. London: Methuen, 1993.

———. *Antony and Cleopatra*. Edited by John Wilders. The Arden Shakespeare Third Series. London: Routledge, 1995.

———. *The Comedy of Errors*. Edited by Ken Cartwright. Arden Shakespeare, Third Series. London: Bloomsbury, 2017.

- . *Cymbeline*. Edited by Valerie Wayne. Arden Shakespeare, Third Series. London: Bloomsbury, 2017.
- . *Hamlet*. Edited by Harold Jenkins. The Arden Shakespeare. 5th ed. London: Routledge, 1993.
- . *King Lear*. Edited by R. A. Foakes. The Arden Shakespeare Third Series. London: Bloomsbury, 1997.
- . *The Merchant of Venice*. Edited by John Drakakis. The Arden Shakespeare Third Series. London: Bloomsbury, 2011.
- . *Titus Andronicus*. Edited by Jonathan Bate. The Arden Shakespeare Third Series. London: Bloomsbury, 1995.
- . *The Tempest*. Edited by Frank Kermode. The Arden Shakespeare. 3rd ed. London: Routledge, 1988.
- . *Twelfth Night, Or What You Will*. Edited by Keir Elam. Arden Shakespeare. London: Bloomsbury Publishing, 2008.
- . *The Winter's Tale*. Edited by J. H. P. Pafford. 3rd ed. London: Methuen, 1991.
- . *William Shakespeare: The Complete Works*. Edited by Stanley Wells and Gary Taylor. Oxford: Oxford University Press, 1992.
- Shakespeare, William and George Wilkins. *Pericles*. Edited by Suzanne Gossett. The Arden Shakespeare. 5th ed. New York: Bloomsbury Publishing, 2018.
- Waymouth, George. *A true relation of the most prosperous voyage made this present yeere 1605, by Captaine George Waymouth, in the discouery of the land of Virginia where he discouered 60 miles vp a most excellent riuer; together with a most fertile land. Written by Iames Rosier, a gentleman employed in the voyage*. Londini: [Printed at Eliot's Court Press] impensis Geor. Bishop, 1605. STC 21322. *Early English Books Online*.
- Whitney, Geoffrey. *A Choice of Emblemes*. Leiden: Christopher Plantin, 1586. STC 25438.

Surse secundare

- Amin, Nora. "The Female Voice in Egyptian Theater." *Theatrical Speech Acts: Performing Language, Politics, Translations, Embodiments*. Edited by Erika Fischer-Lichte, Torsten Jost and Saskya Iris Jain. London and New York: Routledge, 2020, pp. 188-203.
- Barrows, Adam. *Time, Literature, and Cartography after the Spatial Turn: The Chronometric Imaginary*. New York: Palgrave Macmillan, 2016.

- Beaulieu, Marie-Claire. *The Sea in the Greek Imagination*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016.
- Borlik, Todd A. *Ecocriticism and Early Modern Literature: Green Pastures*. London and New York: Routledge, 2011.
- Brayton, Dan. *Shakespeare's Ocean: An Ecocritical Exploration*. Charlottesville: University of Virginia Press, 2012.
- . "Shakespeare and the Global Ocean." *Ecocritical Shakespeare*. Edited by Lynne Bruckner and Dan Brayton. 2nd ed. London: Routledge, 2016, pp. 173-190.
- Brayton Dan and Lynne Bruckner. "Introduction: Warbling Invaders." *Ecocritical Shakespeare*. Edited by Lynne Bruckner and Dan Brayton. 2nd ed. London: Routledge, 2016, pp. 1-9.
- Campana, Joseph. "Shakespeare, as the Waters Rise." *SEL: Studies in English Literature, 1500-1900*, vol. 59, no. 2, Spring 2019, pp. 415-428.
- Charlebois, Elizabeth A. "Prospero in Prison: Adaptation and Appropriation in Margaret Atwood's *Hag-Seed*." *Shakespeare and Cultural Appropriation*. Edited by Vanessa I. Corredera, L. Monique Pittman, and Geoffrey Way. London and New York: Routledge, 2023, pp. 112-129.
- Clark, Timothy. *The Value of Ecocriticism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Cohen, Jeffrey Jerome. "The Sea Above." *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Water, and Fire*. Edited by Jeffrey Jerome Cohen and Lowell Duckert. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2015, pp. 105-133.
- Cohen, Jeffrey Jerome and Lowell Duckert. "Introduction: Eleven Principles of the Elements." In *Elemental Ecocriticism: Thinking with Earth, Air, Water, and Fire*. Edited by Jeffrey Jerome Cohen and Lowell Duckert. Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 2015, pp. 1-26.
- Corbin, Alain. *The Lure of the Sea: The Discovery of the Seaside in the Western World, 1750-1840*. Translated by Jocelyn Phelps. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1994.
- Domaradzki, Mikolaj. "Of Nymphs and Sea: Numenius on Souls and Matter in Homer's *Odyssey*." *Greece & Rome*, vol. 67, no. 2, 2020, pp. 139-150.
- Dougherty, Carol. *The Raft of Odysseus: The Ethnographic Imagination of Homer's Odyssey*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Duckert, Lowell. "Pericles's Deep Ecology." *SEL: Studies in English Literature, 1500-1900*, vol. 59, no. 2, Spring 2019, pp. 367-381.

- Egan, Gabriel. "Gaia and the Great Chain of Being." *Ecocritical Shakespeare*. Edited by Lynne Bruckner and Dan Brayton. 2nd ed. London: Routledge, 2016, pp. 58-69.
- Elden, Stuart. *Shakespearean Territories*. Chicago and London: University of Chicago Press, 2018.
- Estok, Simon C. *Ecocriticism and Shakespeare: Reading Ecophobia*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Feder, Helena. *Ecocriticism and the Idea of Culture*. London and New York: Routledge, 2016.
- Garrard, Greg. *Ecocriticism*. London: Routledge, 2012.
- Gibbons, Daniel R. "Inhuman Persuasion in *The Tempest*." *Studies in Philology*, vol. 114, no. 2, 2017, 302-330.
- Giglioni, Guido. "Fantasy Islands: *Utopia*, *The Tempest* and *New Atlantis* as Places of Controlled Credulousness." *World Building and the Early Modern Imagination*. Edited by Alison B. Kavey. New York: Palgrave Macmillan, 2010, pp. 91-117.
- Gillis, John R. *Islands of the Mind: How the Human Imagination Created the Atlantic World*. New York: Palgrave Macmillan, 2004.
- . "Islands in the Making of an Atlantic Oceania, 1500–1800." *Seascapes Maritime Histories, Littoral Cultures, and Transoceanic Exchanges*. Edited by Jerry H. Bentley, Renate Bridenthal, and Kären Wigen. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007, pp. 21-37.
- Go, Kenji. "Montaigne's 'Cannibals' and *The Tempest* Revisited." *Studies in Philology*, vol. 109, no. 4, Summer 2012, pp. 455-473.
- Habermann, Ina and Michelle Witen. "Introduction." *Shakespeare and Space: Theatrical Explorations of the Spatial Paradigm*. London: Palgrave Macmillan, 2016, pp. 1-13.
- Jones, Gwilym. *Shakespeare's Storms*. Manchester: Manchester University Press, 2015.
- Kermode, Lloyd Edward. "Experiencing the Space and Place of Early Modern Theater." *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, vol. 4, no. 1, Winter 2013, pp. 1-24.
- Klein, Bernhard. "Introduction: Britain and the Sea." *Fictions of the Sea: Critical Perspectives on the Ocean in British Literature and Culture*. Edited by Bernhardt Klein. Burlington: Ashgate, 2002.
- Klein, Bernhardt and Gesa Mackenthun. "Introduction: The Sea Is History." *Sea Changes: Historicizing the Ocean*. New York and London: Routledge, 2004, pp. 1-12.

- Linhart, Jennifer. "Sounding Spaces: *The Tempest's* Uncanny Near East Echoes." *Shakespeare Studies*, vol. 44, no. 2, 2016, pp. 173-179.
- MacFaul, Tom. *Shakespeare and the Natural World*. Cambridge: University Press, 2015.
- Mann, Rupert. "Seafaring Practice and Narratives in Homer's *Odyssey*." *Antichthon*, vol. 53, no. 1, 2019, pp. 1-13.
- Massey, Doreen. *Space, Place, and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.
- . *For Space*. London: Sage Publications, 2005.
- Mentz, Steve. *At the Bottom of Shakespeare's Ocean*. New York: Continuum, 2009.
- . "Is Compassion an Oceanic Feeling?" *Emotions: History, Culture, Society*, vol. 4, no. 1, 2020, pp. 109-127.
- . "Shakespeare and the Blue Humanities." *SEL: Studies in English Literature*, vol. 59, no. 2, Spring 2019, pp. 383-392.
- . *Shipwreck Modernity: Ecologies of Globalization 1550-1719*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2015.
- . "Tongues in the Storm: Shakespeare, Ecological Crisis and the Resources of Genre." *Ecocritical Shakespeare*. Edited by Lynne Bruckner and Dan Brayton. 2nd ed. London: Routledge, 2016, pp. 155-171.
- Myrsiades, Kostas. *Reading Homer's Odyssey*. Lewisburg: Brucknell University, 2019.
- Moore, Gaywyn. "'Was my sister drowned?': Voyaging While Female in *Twelfth Night*." *Mediterranean Studies*, vol. 26, no. 2, 2018, pp. 159-178.
- Mulready, Cyrus. *Romance on the Early Modern Stage: English Expansion Before and After Shakespeare*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.
- Novy, Marianne. *Shakespeare and Outsiders*. Oxford Shakespeare Topics. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- O'Brien, Patty. *The Pacific Muse: Exotic Femininity and the Colonial Pacific*. Seattle: University of Washington Press, 2006.
- Ord, Melanie. *Travel and Experience in Early Modern English Literature*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Palfrey, Simon. *Shakespeare's Possible Worlds*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Pedersen, Tara. *Mermaids and the Production of Knowledge in Early Modern England*. Farnham: Ashgate, 2015.

- Roychoudhury, Suparna. "Mental Tempests, Seas of Troubles: The Perturbations of Shakespeare's *Pericles*." *ELH: English Literary History*, vol. 82, no. 4, Winter 2015, pp. 1013-1039.
- Scott, Helen C. *Shakespeare's Tempest and Capitalism: The Storm of History*. London: Routledge, 2020.
- Tally, Robert T. Jr. "Adventures in Literary Cartography: Explorations, Representations, Projections." *Literature and Geography: The Writing of Space throughout History*. Edited by Emmanuelle Peraldo. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2016. pp. 20-36.
- . *Topophrenia: Place, Narrative and the Spatial Imagination*. Bloomington: Indiana University Press, 2019.
- Tally, Robert T. Jr and Christine M. Battista. "Introduction: Ecocritical Geographies, Geocritical Ecologies, and the Spaces of Modernity." *Ecocriticism and Geocriticism: Overlapping Territories in Environmental and Spatial Literary Studies*. New York: Palgrave Macmillan, 2016, pp. 1-15.
- Tuan, Y-Fu. *Space and Place: The Perspective of Experience*. 8th ed. 1977; Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001.
- Van Duzer, Chet. "Hic sunt dracones: The Geography and Cartography of Monsters." *The Ashgate Research Companion to Monsters and the Monstrous*. London, Routledge, 2013, pp. 387-435.
- Westphal, Bertrand. *Geocriticism. Real and Fictional Spaces*. Translated by Robert T. Tally Jr. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Wilson, Jeffrey R. "'Savage and Deformed: Stigma as Drama in *The Tempest*.'" *Medieval and Renaissance Drama in England: An Annual Gathering of Research, Criticism and Reviews*, vol. 31, no. 2, 2018, pp. 146-177.
- Wigen, Kären. "Introduction." *Seascapes Maritime Histories, Littoral Cultures, and Transoceanic Exchanges*. Edited by Jerry H. Bentley, Renate Bridenthal, and Kären Wigen. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2007, pp. 1-18.